

Monitieteisen termihankkeen kokous 4.6.2015

Termeinä kuva ja kauneus

Läsnä Markku Roinila (pj), Janne Vanhanen (estetiikka, sihteeri), Martta Heikkilä (estetiikka)

Kuva

Todettiin aluksi, että molemmat käsiteltävät termit ovat estetiikan tieteenalalla keskeisiä termejä, joten niiden määritelmiin tulee sisältymään runsaasti käsittehistoriaa. Kuvan määritelmä löytyy tällä hetkellä kirjallisuudentutkimuksesta (sanallinen havainnollistus; visualisoiva ilmaisu; runokuva) ja filosofiasta (representaatio jostakin objektista; kuvaus sanan merkityksestä). Myös epidemiologiassa on paikka kuva-termille, muttei mitään sisältöä.

Kirjallisuudentutkimuksen termisivulla selvitetään kuva-termiä kielikuvan merkityksessä. Selitteessä viitataan modernin lyriikan runokuvan konkreettiseen kuvallisuuteen ja uuskritiikin näkökulmaan, jonka mukaan kuva on sanataiteen peruselementti. Todettiin, että kirjallisuudessa esiintyy myös konkreettisia kuvia tekstin joukossa tai jopa typografisesti tekstistä muodostettuja kuvia – onko tälle omaa termiä kirjallisuudentutkimuksessa ja voisiko tähän viitata? Voisi viitata myös trooppi ja kuvakieli -termeihin.

Filosofian termisivulla kuva yhdistetään mentaalisista representaatioista käytyyn keskusteluun. Mentaalinen representaatio on tiettyjä visuaalisia samankaltaisuuksia omaava ”mielikuva” jostakin ulkoisesta objektista ja termin selitteessä käydään läpi joitakin historiallisia näkökulmia (kuvateoria/introspektio, behaviorismi, deskriptionalismi). Kuvan todetaan liittyvän representaation lisäksi merkityksen teoriaan ja kysymykseen kuvan ja ajattelun suhteesta.

Keskusteltiin kuva-termin monista merkityksistä, joilla kuitenkin on tietty yhteinen lähtökohta kuvassa jonakin rajattuna kokonaisuutena. Sanakirjamääritelmä kuvalle on visuaalinen esitys jostakin. Estetiikan kannalta keskeisiä kysymyksiä ovat mm. se, miten tehdään ero kuvan ja taiteen/teoksen välillä (kaikki kuvat eivät ole teoksia); jatkokysymyksenä kuvan suhde intention (onko ei-intentionaalisia kuvia). Kuva kytkeytyy estetiikan ajattelussa mimesiksen problematiikkaan: mikä on kuvan ontologinen asema, jos se on esitys jostakin? Eritoten ns. mannermaisessa ajattelussa perinteistä käsitystä kuvan mimeettisyydestä esittävyys on kritisoitu (Heidegger, Lacoue-Labarthe, Nancy). Estetiikassa kuva esiintyy myös Kantin aloittamassa kuvan rajan (*parergon*) merkityksestä käydyssä keskustelussa.

Keskusteltiin vielä kuva-termin merkityksestä semiotiikassa, jossa kuvaa tutkitaan yhtenä merkin muotona. Tästä johtuen termi lienee relevantti myös semiotiikan osiossa.

Kauneus

Todettiin, että lähes koko estetiikan tieteenala on historiallisesti syntynyt kauneuden käsitteen ja kokemuksen pohdinnan ympärille, joten ko. termi vaatii tarkasti harkittua selitettä. Tällä hetkellä termi löytyy vain filosofian termialueelta, mutta siirrettäneen myöhemmin perustettavaan estetiikan alueeseen.

Kauneuden selite perustuu estetiikan yliopistonlehtori Oiva Kuisman kirjoittamaan artikkeliin filosofia.fi -sivuston Logos-ensyklopediassa ja siinä mainitaan joitakin huomattavia kauneuden käsitteen ajattelijoita (mm. Platon, Plotinos, Hutcheson ja Hume). Todettiin, että selitteen näkökulma on hyvin historiallinen ja sellaisenaan katkeaa aikaan ennen Kantia, jonka tuotannossa kauneuden käsite kokee suuren käänteen, kun kauneutta ryhdytään ajattelemaan kokevan subjektin kannalta. Keskusteltiin siitä, voisiko selitteen rakenteen muokata pelkästään käsitehistoriallisen esityksen ohella myös asialähtöiseksi, jolloin kysymyksiksi nousisivat kauneuden objektiivisuus/subjektiivisuus, ruumiillinen/ideaalinen kauneus, kauneus ominaisuutena/kokemuksena, kauneus muiden esteettisten arvojen joukossa ym. Kauneuteen liittyy runsaasti muita estetiikan keskeisiä käsitteitä, kuten maku, esteettinen kokemus, arvostelma jne. Näistä olennaisimpiin tullaan viittaamaan termisivulla. Monitieteisen termihankkeen estetiikan edustaja Janne Vanhanen ryhtyy kokoamaan estetiikan käsitteistöä työryhmän rahoituskaudella syys-joulukuussa 2015.

Muiden tieteenalojen edustajien puuttuessa spektuloitiin sitä, missä määrin kauneuden termi on käytössä esim. kirjallisuudentutkimuksessa tai esittävien taiteiden tutkimuksessa.

Seuraava kokous

Syksyllä 2015 monitieteinen termihanke käynnistyy neljän kuukauden rahoituksen turvin kokopäiväisesti ja semiotiikka sekä estetiikka itsenäistyvät omiksi termialueikseen. Syys-joulukuussa työryhmä järjestää termikokouksia, jolloin läsnä pyrkivät olemaan kaikki hankkeen jäsenet. Tarkemmista kokoontumisajoista tiedotetaan erikseen.